

Michał Kolasiński (Toruń)

## **Polskie poselstwo w Kijowie (październik 1918 – luty 1919) w świetle ukraińskich archiwaliów**

Mimo intensywnego rozwoju badań nad polsko-ukraińskimi relacjami u schyłku pierwszej wojny światowej oraz bezpośrednio po niej polska historiografia nie zdołała jeszcze całkowicie przedstawić wszystkich jej aspektów. Jednym z takich epizodów jest działalność polskiego poselstwa Kijowie na przełomie 1918 i 1919 roku.

Temat ten był podejmowany zarówno przez badaczy, których prace uznajemy za wchodzące w skład kanonu literatury na temat stosunków polsko-ukraińskich<sup>1</sup>, jak i przez najnowsze pokolenie polskich historyków<sup>2</sup>. Drukiem ukazały się także polskie dokumenty archiwalne dotyczące tej kwestii, pochodzące głównie ze spuścizny po Romanie Knollu przechowywanej w Archiwum Akt Nowych w Warszawie<sup>3</sup>. Polscy badacze nie sięgnęli dotąd do źródeł przechowywanych w Centralnym Państwowym Archiwum Wyższych Organów Władzy i Administracji Ukrainy w Kijowie [Центральний державний архів вищих органів влади та управління

---

<sup>1</sup> A. Deruga, *Polityka wschodnia Polski wobec ziem Litwy, Białorusi i Ukrainy (1918–1919)*, Warszawa 1969.

<sup>2</sup> J. Pisuliński, *Nie tylko Petlura. Kwestia ukraińska w polskiej polityce zagranicznej 1918–1923*, Wrocław 2004.

<sup>3</sup> A. Deruga, *Nieznane dokumenty do dziejów polityki wschodniej Polski (1918–1919)*, Z dziejów stosunków polsko-radzieckich. Studia i materiały 1907, t. 6, s. 231–243; E. Koko, *Dokumenty z dziejów polityki polskiej w kwestii ukraińskiej (maj – grudzień 1918 r.)*, Teki Archiwalne 1996, t. 1(23), s. 57–79.

України – dalej ЦДАВОВУ]. Dotychczas zostały one częściowo wykorzystane jedynie przez ukraińskiego historyka Wiktora Matwijenkę<sup>4</sup>.

Dla badań nad działalnością polskiego przedstawicielstwa w Kijowie we wspomnianym okresie szczególnie cenne są dwie jednostki archiwalne (3766/1/137 i 3766/1/138)<sup>5</sup> przechowywane w zespole „Ministerstwo Spraw Zagranicznych Państwa Ukraińskiego” [Міністерство закордонних справ Української Держави – dalej MSZ UD] oraz jedna jednostka (3696/1/31) przechowywana w zespole „Ministerstwo Spraw Zagranicznych Ukraińskiej Republiki Ludowej” [Міністерство закордонних справ Української Народної Республіки – dalej MSZ UNR]. Wspomniane jednostki archiwalne liczą odpowiednio 28, 68 i 74 strony. Większość dokumentów jest datowana na okres od początku października 1918 r. do końca stycznia 1919 roku<sup>6</sup>. Wprawdzie tytuł jednostki 3766/1/138<sup>7</sup> sugeruje, że nie jest to całość materiałów przechowywanych niegdyś przez hetmański resort spraw zagranicznych, jednak to, co zostało zachowane w połączeniu z pojedynczymi dokumentami, które można znaleźć w innych jednostkach archiwalnych, pozwala podjąć próbę uzupełnienia obrazu naszej wiedzy o działalności polskich dyplomatów w Kijowie na przełomie 1918 i 1919 roku.

Na charakter polsko-ukraińskich relacji w omawianym okresie wpływał niewątpliwie fakt, że żadna ze stron nie była w stanie prowadzić w pełni niezależnej i suwerennej polityki na arenie międzynarodowej. Obecność wojsk Państw Centralnych powodowała, że stosunki te w znacznej mierze były funkcją pozycji obu twórców politycznych w berlińskich i wiedeńskich koncepcjach powojennego ładu w Europie Wschodniej. W tym kontekście przez większość 1918 r. ukraińska pozycja była zdecydowanie silniejsza od polskiej. 12 stycznia 1918 r. Państwa Centralne uznały Ukraińską Republikę Ludową [dalej UNR] *de facto*, a w momencie podpisania traktatu pokojowego *de iure*<sup>8</sup>. Uznanie to zostało potwierdzone 2 czerwca 1918 r., kiedy

<sup>4</sup> В. Матвієнко, *Українська дипломатія 1917–1921 років на теренах постімперської Росії*, Київ 2002.

<sup>5</sup> Niniejszy zapis należy odczytywać następująco: numer zespołu archiwalnego/numer opisu/numer jednostki archiwalnej. Czwarty zestaw cyfr, który pojawia się w przypisach w tekście, oznacza numerację stron w danej jednostce archiwalnej.

<sup>6</sup> Pojedyncze, nie dotyczące bezpośrednio spraw misji, ale ogólnie spraw związanych z Polską, są datowane na sierpień 1918 r., a około czwartą części jednostki 3696/1/31 stanowią dokumenty z późniejszych lat (aż do 1920 r.).

<sup>7</sup> „O dyplomatycznych stosunkach z Polską. Część 5, 8 i 9”.

<sup>8</sup> Protokół posiedzenia plenarnego delegacji niemieckiej, austro-węgierskiej, rosyjskiej i ukraińskiej, Brześć Litewski 12.01.1918, T. Hornykiewicz, *Ereignisse in der Ukraine*

przedstawiciel Niemiec baron Alfons Mumm von Schwarzenstein i Austro-Węgier – graf Johann Forgach nawiązali oficjalne stosunki z Pawłem Skoropadskim<sup>9</sup>. Natomiast zgodnie z artykułem 5 patentu z 12 września 1917 r. *ius tractatum* i *ius legationis* rządu i Rady Regencyjnej [dalej RR] Królestwa Polskiego, które w swojej polityce musiały uwzględnić „międzynarodowe stanowisko mocarstw okupacyjnych”, zostało zawieszono do chwili zakończenia okupacji<sup>10</sup>.

Z tych powodów aż do października 1918 r. stosunki dwustronne Warszawy i Kijowa rzadko miały charakter bezpośredni, a obie strony z zasady odwoływały się do pośrednictwa Państw Centralnych. Walka dyplomatyczna koncentrowała się przede wszystkim w Wiedniu. Siły austro-węgierskie kontrolowały bowiem większość terenów nadbużańskich, których kwestia przynależności stanowiła punkt ciężkości w stosunkach między załążkiem państwowości polskiej i naddnieprzańskim państwem ukraińskim. Analiza rywalizacji *via* Wiedeń nie jest jednak przedmiotem niniejszego artykułu. Jej szczegółowy opis, przedstawiony oczami habsburskich dyplomatów, prezentuje zbiór dokumentów Teofila Hornykiewicza<sup>11</sup>.

Warto natomiast wskazać, że przyjazd jesienią 1918 r. do Kijowa polskich dyplomatów stanowił naturalną konsekwencję wcześniejszych inicjatyw Warszawy. Strona polska od momentu wyjścia państwowości ukraińskiej na arenę międzynarodową kilkakrotnie podejmowała próby ustanowienia bezpośrednich stosunków.

Rolę pierwszego kontaktu między oboma rządami mógłby spełniać Wacław Skibniewski, którego RR w styczniu 1918 r. ustanowiła swoim „mężem zaufania” na Ukrainie<sup>12</sup>. Pierwotnie nie przewidywano dla niego obowiązków dyplomatycznych, a jego zadaniem miała być pomoc uchodźcom narodowości polskiej oraz organizacja ich powrotu do kraju. O ile zachowały się informacje o aktywności w Moskwie jego odpowiednika Aleksandra Lednickiego (choć bez formalnego uznania), to brak jest śladów działań Skibniewskiego<sup>13</sup>. Pozwala to założyć, że ich ewentualny wpływ (o ile w ogóle zostały podjęte) na instytucjonalizację stosunków na linii Kijów-Warszawa był znikomy lub żaden. Pierwsza bolszewicka okupacja Kijowa

---

1914–1922 *deren Bedeutung und historische Hintergrunde*, Philadelphia 1967 [dalej T. Hornykiewicz], t. 2, Dok. 227, s. 79–80.

<sup>9</sup> Д. Дорошенко, *Мої спомини про недавнє-минуле (1914–20)*, Мюнхен 1969, s. 278.

<sup>10</sup> J. Sibora, *Narodziny polskiej dyplomacji u progu niepodległości*, Warszawa 1998, s. 139.

<sup>11</sup> T. Hornykiewicz, t. 2 i 3.

<sup>12</sup> J. Pisuliński, op. cit., s. 54.

<sup>13</sup> J. Sibora, op. cit., s. 148–149.

oraz operacja wojskowa Państw Centralnych najprawdopodobniej doprowadziły do zerwania jego kontaktu z Warszawą. Hipotezę tę zdaje się potwierdzać korespondencja Departamentu Stanu i przedstawicielstwa RR w Berlinie z przełomu czerwca i lipca 1918 r. „w sprawie zorganizowania łączności między Warszawą a placówkami Rady Regencyjnej w Kijowie i Petersburgu”, co wyraźnie pokazuje, że takiej łączności nie było<sup>14</sup>.

Kilka dni po podpisaniu Traktatu Brzeskiego zamiar podjęcia bezpośrednich negocjacji zadeklarował Jan Kucharzewski<sup>15</sup>. W piśmie do rządu UNR premier rządu Królestwa Polskiego podkreślał, że jego gabinet, nie mając reprezentacji w Brześciu Litewskim, nie czuje się związany postanowieniami podpisanego tam traktatu i wzywał do podjęcia rozmów dwustronnych dla ustalenia przebiegu granicy<sup>16</sup>. Strona ukraińska nie odpowiedziała na tą propozycję. Nie należy jednak wykluczać, że w ogóle jej nie otrzymała. Na drodze ku temu mogła stanąć zarówno niechęć Państwa Centralnych do samodzielnych akcji uzależnionego od nich Królestwa Polskiego, jak i zamieszanie związane z ewakuacją z Kijowa Ukraińskiej Centralnej Rady i rządu UNR.

Stworzenie polskiej placówki dyplomatycznej<sup>17</sup> w ukraińskiej stolicy było dla Departamentu Stanu jednym z priorytetów. Wskazywał na to referent ds. ukraińskich tej instytucji Roman Knoll, który sugerował niezbędność tego kroku nawet w przypadku niechętnego stanowiska Państw Centralnych. Efektem pertraktacji miałyby być wzajemne uznanie na gruncie prawa międzynarodowego i w konsekwencji wysłanie oficjalnego przedstawiciela rządu ukraińskiego do Polski. W kwestiach granicznych bazą porozumienia, które nie obejmowałyby sprawy Galicji Wschodniej mającej być przedmiotem odrębnych rozmów, miała być linia Bugu (Polacy zrzekają się Wołynia, Ukraińcy ziemi chełmskiej i Podlasia)<sup>18</sup>. Reprezentant RR w Berlinie Adam Roniker został poinstruowany by zabiegać o uzyskanie zgody na otwarcie przedstawicielstwa polskiego w Kijowie<sup>19</sup>.

<sup>14</sup> Ibidem, s. 155.

<sup>15</sup> Ugorn do MSZ AW, Warszawa 15.02.1918, T. Hornykiewicz, t. 2, Dok. 261, s. 243.

<sup>16</sup> Czernin do MSZ AW, Bukareszt 20.03.1918, T. Hornykiewicz, t. 2, Dok. 264, s. 244–245.

<sup>17</sup> Mimo wskazanych wcześniej ograniczeń formalno-prawnych w sferze stosunków zewnętrznych RR przystąpiła do organizacji swoich przedstawicielstw w europejskich stolicach. Wraz z postępującą jesienią 1918 r. emancypacją władz polskich od woli Berlina i Wiednia stawały się one placówkami dyplomatycznymi *sui generis* odradzającego się państwa polskiego.

<sup>18</sup> Raport Knolla dla Radziwiłła, Warszawa 01.06.1918, E. Koko, op. cit., s. 59–61; J. Pi-suliński, op. cit., s. 58–59.

<sup>19</sup> J. Sibora, op. cit., s. 139.

Przedstawiciele RR podjęli także próby ustanowienia kontaktów z dyplomatami ukraińskimi w Wiedniu<sup>20</sup>. Chęć polskiej strony do ich nawiązania raportował w lipcu 1918 r. tamtejszy ukraiński poseł Wiaczesław Łypynski<sup>21</sup>. Możliwość porozumienia opartego na zasadach wyłożonych w raporcie Knolla sondował w rozmowie z Łypynskim pracownik przedstawicielstwa RR w Wiedniu Tytus Filipowicz. Ukraiński dyplomata zażądał jednak ratyfikacji przez Warszawę Traktatu Brzeskiego. Również rozmowy przedstawicieli Polskiej Centrali Demokratycznej w Kijowie nie doprowadziły do osiągnięcia konsensusu<sup>22</sup>.

Mimo rezerwy strony ukraińskiej Warszawa podejmowała kolejne inicjatywy. O sporej aktywności Polaków latem 1918 r. wspomina w swoim dzienniku ówczesny kierownik Ukraińskiej Agencji Telegraficznej Dmytro Doncow<sup>23</sup>. W ostatniej dekadzie lipca w Kijowie przebywał berneński dyplomata RR Edward Ligocki, który z kierownikiem resortu spraw zagranicznych UD Dmytrem Doroszenką oraz jego zastępcą Ołeksandrem Płatowem podjął rozmowy w sprawie przysłania do ukraińskiej stolicy dyplomatycznego przedstawiciela RR<sup>24</sup>. Dowodem na pewien postęp jest fakt, iż kolejny polski wysłannik redaktor Hartleb przeszedł w negocjacjach z Doroszenką do uzgadniania kwestii personalnych. Doszło tu do kolejnego zahamowania rozmów, gdyż minister spraw zagranicznych UD z dużą rezerwą odniósł się do kandydatury Stanisława Wańkowicza. Uważał, że funkcję posła RR powinna pełnić osoba z Królestwa Polskiego, a nie przedstawiciel miejscowych Polaków<sup>25</sup>.

Dynamika zmian na arenie międzynarodowej przyczyniła się do przełamania tego impasu. Wobec widocznej już nieuchronnej klęski wojennej monarchii habsburskiej, a także jej skutków politycznych (dyplomacja Au-

<sup>20</sup> 26 kwietnia 1918 r. do Wiednia przybył przedstawiciel dyplomatyczny UNR Andrij Jakowliv (Zob. Dyrektor policji w Wiedniu do MSZ AW, Wiedeń 27.04.1918, T. Hornykiwicz, t. 3, Dok. 923, s. 599–600). 1 lipca 1918 r. w stolicy Austro-Węgier pojawił się nowy poseł UD Wiaczesław Łypynski. (Zob. Dziennik Poselstwa UD w Wiedniu za 01–07.08.1918, Wiedeń 08.07.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/106/23) [Dokument otrzymany dzięki uprzejmości prof. Iryny Matiasz].

<sup>21</sup> Łypynski do Doroszenki, Wiedeń 08.07.1918, Липинський В., *Листування*, Київ-Філіделфія 2003, t. 1(a–ж), Dok. 328, s. 581.

<sup>22</sup> J. Pisuliński, op. cit., s. 60–61.

<sup>23</sup> Jako jedna z niewielu osób miał on bezpośredni dostęp do Pawła Skoropadskiego. Strona polska usiłowała wykorzystać ten fakt próbując uzyskać jego pomoc w przychylnym naświetleniu sprawy hetmanowi.

<sup>24</sup> Д. Донцов, *Рік 1918* [22 i 24.07], Київ, Київ 2002, s. 73–74.

<sup>25</sup> Ibidem [08 i 13.08.1918], s. 81 i 83.

stro-Węgier nie była już w stanie niczego wymusić ani na Warszawie, ani na Kijowie) i militaryzacji (rozkład oddziałów austro-węgierskich stacjonujących na terenach Królestwa Polskiego i UD) substytut, którym było prowadzenie dyplomacji *via* Wiedeń coraz szybciej tracił skuteczność. Stanowisko Kijowa uległo częściowej zmianie<sup>26</sup> i wyrażono zgodę na oficjalny przyjazd polskich dyplomatów.

Misja ze Stanisławem Wańkowiczem na czele przybyła do ukraińskiej stolicy na początku października. W oficjalnej korespondencji używała ona blankietów z tytułaturą „Królewsko-Polskie Przedstawicielstwo na Ukrainie”<sup>27</sup>, zaś po ogłoszeniu przez Polskę niepodległości „Poselstwo Polskie na Ukrainie”<sup>28</sup>. Według Aleksego Derugi tytułem, którym został określony Wańkowicz w wystawionych 5 października 1918 r. listach uwierzytelniających (z powodu zastrzeżeń natury prawnej należałoby raczej powiedzieć listach polecających) do hetmana Skoropadskiego, był „mąż zaufania”<sup>29</sup>. Sam Wańkowicz początkowo posługiwał się tytułem „reprezentanta Rady Regencyjnej” (Representant de la Regence)<sup>30</sup>, później „posła [czasem z przymiotnikiem „nadzwyczajny” – dop. M. K.] i ministra pełnomocnego Państwa Polskiego” (Envoye Extraordinaire et Ministre Plenipotentiaire, Посланник і уповноважений міністр Польської Держави)<sup>31</sup>.

Dnia 7 października 1918 r. MSZ UD zarejestrowało jako osoby o statusie dyplomatycznym personel polskiego przedstawicielstwa: radcę Bohdana Kutylowskiego, pierwszego sekretarza Edmunda Sobolewskiego, drugiego sekretarza hrabiego Czesława Pruszyńskiego<sup>32</sup>. Skład polskiej misji ulegał ciągłemu rozszerzeniu. Status dyplomatyczny otrzymali: Wacław Przesmycki (członek poselstwa)<sup>33</sup>, Piotr Ziemowit Marian Chojnowski

<sup>26</sup> Kierownictwo UD zdecydowało się na asymetryczny układ wzajemnych stosunków, wstrzymując się z wysłaniem własnej misji dyplomatycznej do Warszawy. Jak zauważył Doroszenko: „nie spieszyliśmy się z wysłaniem do Warszawy swojego przedstawiciela oczekując, aż wyjaśni się państwowa sytuacja samej Polski i dopóki nie zostaną wyjaśnione pewne sporne kwestie dotyczące naszych wspólnych granic”. Cyt. za: Д. Дорошенко, *op. cit.*, s. 278.

<sup>27</sup> Departament Stanu w sprawie składu Przedstawicielstwa Rady Regencyjnej na Ukrainie, Kijów 07.10.1918, ЦДАВОВУ 3766/1/137/1-2.

<sup>28</sup> Poselstwo Polskie na Ukrainie do Departamentu Politycznego MSZ, Kijów 02.12.1918, ЦДАВОВУ 3766/1/137/15.

<sup>29</sup> A. Deruga, *Nieznane dokumenty...*, s. 232.

<sup>30</sup> Wańkowicz do Ministra SZ UD, Kijów 14 i 16.10.1918, ЦДАВОВУ 3766/1/138/16 i 18.

<sup>31</sup> Zaświadczenie MSZ UD, Kijów 11.11.1918, ЦДАВОВУ 3766/1/137/4.

<sup>32</sup> Departament Stanu w sprawie składu Przedstawicielstwa Rady Regencyjnej na Ukrainie, Kijów 07.10.1918, ЦДАВОВУ 3766/1/137/1-2.

<sup>33</sup> Zaświadczenie MSZ UD, Kijów 27.11.1918, ЦДАВОВУ 3766/1/137/9.

(radca konsularny)<sup>34</sup>, Roman Bniński (kierownik Oddziału Reemigracyjnego przy wydziale Konsularnym Poselstwa), mjr Juliusz Kleeberg (attache wojskowy) oraz kpt. Zychowski (zastępca attache wojskowego)<sup>35</sup>. 7 listopada 1918 r. S. Wańkowicz wręczył Skoropadskiemu listy uwierzytelniające<sup>36</sup>. W tekście dokumentu regenci wyrażali nadzieję na jak najszybsze nawiązanie stosunków dyplomatycznych, prowadzących do budowy pokojowych i przyjaznych relacji Polski i Ukrainy<sup>37</sup>.

Zmiana w połowie listopada sytuacji międzynarodowej (zakończenie I wojny światowej) oraz wewnętrznej Polski (ogłoszenie przez Polskę niepodległości) i Ukrainy (gramota federacyjna Skoropadskiego, nowy rząd Siergieja Gerbela, z Grigorijem Afanasjewem jako ministrem spraw zagranicznych) spowodowała konieczność ponownego przeanalizowania stosunku Warszawy do rządu UD. Knoll rekomendował ministrowi spraw zagranicznych Leonowi Wasilewskiemu odwołanie ze stanowiska posła Wańkowicza, proponując zastąpienie go Kutylowskim. Zdaniem Knolla należało w ogóle rozważyć zasadność utrzymywania posła przy rządzie ukraińskim, skoro robią to tylko Państwa Centralne. Gabinet Gerbela określał jako „rząd czarnej seciny” oraz „klikę carskich sług i rusefikatorów”, wyrażając nadzieję na szybką jego zmianę lub przejęcie władzy przez przedstawicieli Ukraińskiego Związku Narodowo-Demokratycznego<sup>38</sup>. Jego zdaniem osiągnięcie porozumienia z Ukrainą byłoby możliwe pod warunkiem neutralizacji antypolskiej działalności Niemców nad Dnieprem oraz wykazania przez nią umiarkowania, czyli rezygnacji z ziemi chełmskiej, Podlasia, Lwowa i całości ziem mieszanych etnicznie. Granicę miałyby stanowić tzw. linia równowagi pozostawiająca identyczne mniejszości narodowe w obu krajach<sup>39</sup>.

<sup>34</sup> Zaświadczenie MSZ UD, Kijów 27.11.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/137/10.

<sup>35</sup> Poselstwo Polskie na Ukrainie do Departamentu Politycznego MSZ, Kijów 02.12.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/137/15.

<sup>36</sup> J. Pisuliński, op. cit., s. 54; J. Sibora, op. cit., s. 167.

<sup>37</sup> „Ażeby co najrychlej stosunki Państwa Polskiego z Wielką Derżawą Ukraińską nawiązane być mogły, a w nadziei, iż dwa wielkie narody – pracy dla dobra ludzkości oddane – w pokoju i przyjaźni żyć będą – uznaliśmy za dobre uwierzytelnić Pana Stanisława Wańkowicza, jako posła nadzwyczajnego i ministra pełnomocnego przy Waszej Jaśnie Wielmożności”. Cyt. za: Listy uwierzytelniające, Warszawa 26.10.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/137/6. Ich fragment opublikowano. Zob.: О. Доценко, *Літопис української революції. Матеріали і документи до історії української революції*, Львів 1923-1924, (t. 2, ks. V), s. 8.

<sup>38</sup> Raport Knolla dla Wasilewskiego, Warszawa 19.11.1918, A. Deruga, *Nieznanne dokumenty...*, s. 232–233.

<sup>39</sup> Raport Knolla dla Wasilewskiego, Warszawa 23.11.1918, A. Deruga, *Nieznanne dokumenty...*, s. 234–235.

Propozycje podważające zasadność utrzymywania misji w Kijowie nie zyskały aprobaty w centrali, dlatego kontynuowała ona swoją pracę<sup>40</sup>, zaś sam Wańkowicz jeszcze przez miesiąc kierował polską placówką. Uzyskał on także potwierdzenie statusu dyplomatycznego przez rząd Dyrektoriatu. Stało się to zapewne, co sugeruje oficjalny tytuł „Poseł i Minister Pełnomocny Rady Regencyjnej przy Ukrainńskiej Republice Ludowej”, w oparciu o dokumenty z 26 października 1918 roku<sup>41</sup>. Notę o wyjeździe swoim i pierwszego sekretarza Sobolewskiego Wańkowicz złożył 21 grudnia 1918 roku<sup>42</sup>. Funkcje kierownika placówki w randze *charge d'affaires* przejął radca Bohdan Kutylowski<sup>43</sup>. Od 26 grudnia 1918 r. cała korespondencja polskiego poselstwa jest sygnowana przez Kutylowskiego.

Jednym z priorytetowych zadań polskiego przedstawicielstwa była budowa sieci placówek konsularnych, które mogłyby przejąć znaczną część pracy nie związanej bezpośrednio ze stosunkami na szczeblu międzypaństwowym. 2 grudnia 1918 r. S. Wańkowicz zwrócił się z prośbą o zgodę na utworzenie konsulatu generalnego w Kijowie i konsulatów w Odessie<sup>44</sup>, Charkowie i Jelizawietgradzie<sup>45</sup>. Zgoda taka została udzielona<sup>46</sup>. Tuż przed

<sup>40</sup> W styczniu 1919 poselstwo uzyskało nową siedzibę na ulicy Instytuckiej 19. Poselstwo Polskie na Ukrainie [do Ministra SZ], Kijów 06.01.1919, ЦДАБОВУ 3696/1/31/33.

<sup>41</sup> Zaświadczenie MSZ UNR, Kijów 21.01.1919, ЦДАБОВУ 3696/1/31/10. Innym odstępstwem od zasad było przybycie misji wojskowej Ostapowicza z pełnomocnictwami adresowanymi do UD (Zob.: J. Pisuliński, op.cit., s. 86–87). Jednak szybkość zmian politycznych pod koniec 1918 r. spowodowała, że ściśle przestrzeganie tego kanonu prowadziło do zahamowania rozwoju stosunków. Warto zwrócić uwagę, że poselstwo polskie notyfikowało fakt, że władzą zwierzchnią w Polsce jest Naczelnik Państwa Polskiego J. Piłsudski, a nie Rada Regencyjna, dopiero 20 stycznia 1919 r. Zob.: Kutylowski do MSZ UNR, Kijów 20.01.1919, ЦДАБОВУ 3696/1/31/39.

<sup>42</sup> Wańkowicz do MSZ UNR, Kijów 21.12.1918, ЦДАБОВУ 3696/1/31/10.

<sup>43</sup> Sugestię, że nowym kierownikiem misji został Piotr Choynowski zawiera jeden z raportów Knolla. (Zob.: Raport Knolla dla Wasilewskiego, Warszawa 24.12.1918 – 01.1919, E. Koko, op. cit., s. 79). Prawdopodobnie jest też źródło, na którym opierał się A. Deruga (Zob.: A. Deruga, *Polityka wschodnia Polski...*, Warszawa 1969, s. 24). Zgodnie z prawem dyplomatycznym *charge d'affaires ad interim* jest wyznaczany przez wyjeżdżającego kierownika placówki i nawet jeśli koncepcja polskiego MSZ była inna, to wobec problemów z łącznością i komunikacją trudno oczekiwać, aby została ona oznajmiona władzom w Kijowie. Jak pokazuje zachowana korespondencja Kutylowski był traktowany jako kierownik polskiej placówki.

<sup>44</sup> Nominację na konsula w Odessie miał otrzymać 26 listopada 1918 r. od wiceministra spraw zagranicznych Tytusa Filipowicza hrabia Zenonowi Belina-Brzozowski. Zob.: A. Deruga, *Polityka wschodnia Polski...*, s. 210–211.

<sup>45</sup> Wańkowicz do Afanasjewa, Kijów 02.12.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/137/18.

<sup>46</sup> Dyrektor Departamentu Stosunków Zagranicznych do Królewsko-Polskiego Przedstawicielstwa na Ukrainie, Kijów 12.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/137/24.



swoim wyjazdem Wańkowicz zdążył jeszcze poprosić MSZ UNR o rekwi-  
zycję pomieszczeń dla polskiego konsulatu w Kijowie<sup>47</sup>. Resort pozytyw-  
nie ustosunkował się do tej prośby rekomendując Ministerstwu Spraw We-  
wnętrznych jej spełnienie<sup>48</sup>. Konsulaty nie rozpoczęły jednak działalności  
w związku z trwającym powstaniem antyhetmańskim oraz późniejszą ofen-  
sywą bolszewicką<sup>49</sup>. Jeszcze na początku stycznia 1919 r. funkcjonował wy-  
dział konsularny poselstwa, którego utrzymywanie nie miałoby racji bytu  
w momencie powołania odrębnej placówki konsularnej<sup>50</sup>. Wtedy też po-  
selstwo polskie wystąpiło z prośbą o zgodę na wykonywanie w Charkowie  
funkcji honorowego agenta konsularnego przez Władimira Kwiatkowskie-  
go<sup>51</sup>. Należy sądzić, że konsulat honorowy, podobnie jak planowane pla-  
cówki zawodowe, nie zaczął funkcjonować.

Pracę polskiej placówki z pewnością utrudniał brak instrukcji oraz re-  
gularnego i swobodnego kontaktu z centralą. Problemy występowały już  
od momentu wysłania misji<sup>52</sup>. Sytuacja nie uległa poprawie po zakończeniu  
antyhetmańskiego powstania. Trudności wynikające z narastającej amor-  
ficzności państwa ukraińskiego pogłębiał „rewolucyjny” sposób funkcjo-  
nowania UNR, gdzie dowódcy poszczególnych oddziałów ochrony porządku  
publicznego nie wahali się kwestionować dokumenty dyplomatyczne,  
wystawione kurierom przez resort spraw zagranicznych<sup>53</sup>. Na warunki pra-  
cy misji narzekano tak w poselstwie<sup>54</sup>, jak i w warszawskiej centrali<sup>55</sup>.

Misja musiała się więc kierować wytycznymi otrzymanymi przed wy-  
jazdem, skorygowanymi o wymogi chwili. Jak wynika z zachowanych doku-  
mentów, jej działalność zdominowały funkcje o charakterze konsularnym,

<sup>47</sup> Wańkowicz do MSZ UNR, Kijów 23.12.1918, ЦДАБОВУ 3696/1/31/12.

<sup>48</sup> MSZ UNR do MSW UNR, Kijów 27.12.1918, ЦДАБОВУ 3696/1/31/11.

<sup>49</sup> B.Матвієнко, op. cit., s. 232.

<sup>50</sup> Zaświadczenie MSZ UNR, Kijów 06.01.1919, ЦДАБОВУ 3696/1/31/23.

<sup>51</sup> Kutylowski do MSZ UNR, Kijów 06.01.1919, ЦДАБОВУ 3696/1/31/24 i 29.

<sup>52</sup> „Od prawie trzech tygodni, a więc od wyjazdu posła Wańkowicza z Warszawy przedstawicielstwo rządu Polski na Ukrainie nie otrzymało żadnych nowych dyrektyw”. Cyt. za: Raport Knolla dla [ministra spraw zewnętrznych] Głębińskiego, Warszawa [25.10–04.11].1918, E. Koko, op. cit., s. 66.

<sup>53</sup> Poselstwo Polskie do Ministra SZ UNR, Kijów 27.12.1918, ЦДАБОВУ 3696/1/31/16-16zv.

<sup>54</sup> „Komunikacje Poselstwa Polskiego z rządem Rzeczypospolitej w Warszawie są nader utrudnione, co przewleka każdą sprawę na całe tygodnie”. Cyt. za: Kutylowski do MSZ UNR, Kijów 03.01.1919, ЦДАБОВУ 3696/1/31/21.

<sup>55</sup> Świadczy o tym zwrot w dokumentach wewnętrznych polskiego MSZ „o ile poselstwo polskie pozostało w Kijowie” sugerujący brak wiadomości co do sytuacji placówki. Zob.: Raport Knolla dla Wasilewskiego, Warszawa 24.12.1918–01.1919, E. Koko, op. cit., s. 79.

a do głównych przedmiotów troski należały sprawy polskich uchodźców oraz członków rozbrojonych polskich formacji wojskowych<sup>56</sup>. Poselstwo w Kijowie i upoważnione przez nie osoby miały wystawiać dokumenty poświadczające narodowość polską<sup>57</sup>. Misja nie nadążała z wystawianiem ich w niezbędnej ilości, o czym świadczy prośba do MSZ UD o honorowanie (do 15 lutego 1919 r.) starych zaświadczeń o polskiej narodowości<sup>58</sup>.

Wańkowicz zabiegał, by byli żołnierze polskich jednostek nie podlegali obowiązkowi mobilizacyjnemu na mocy ustawy o poborze i rejestracji byłych oficerów armii rosyjskiej z 19 października 1918 roku. Domagał się, by instytucje UD umożliwiły im swobodny wyjazd na terytorium polskie<sup>59</sup>. Obok działań jednostronnych polskie poselstwo koordynowało swoje działania z przedstawicielami Białorusinów, Łotyszy, Gruzinów i Ormian. MSZ UD uwzględniając, że analogiczny problem może dotknąć obywateli UD poza jego granicami, postulowało, by odwołując się do zasady wzajemności zwolnić od poboru oraz rejestracji oficerów i podoficerów służących w narodowych jednostkach polskich, gruzińskich, ormiańskich, białoruskich, litewskich i czeskich pod następującymi warunkami: przedstawienia zaświadczenia o zarejestrowaniu w jednym z narodowych oddziałów, tymczasowej służby w narodowych apolitycznych organizacjach ochrony porządku i spokoju lub wyjazdu poza granicę Ukrainy w celu odbycia służby wojskowej w ojczyźnie<sup>60</sup>. O przychylności MSZ UD wobec prośby Wańkowicza świadczy też fakt przekazania kopii noty z 26 października do Ministerstwa Spraw Wojskowych oraz instrukcje przekazywane telegraficznie przedstawicielom administracji lokalnej<sup>61</sup>. Bieżąca praktyka odbiegała jednak od ustaleń najwyższego szczebla, co pokazuje szereg interwencji, które

<sup>56</sup> O polskich formacjach wojskowych tworzonych na terytorium ukraińskim w 1918 r. zob. np. A. Deruga, *Polityka wschodnia Polski...*, s. 191–209 oraz M. Wrzosek, *Polskie korpusy wojskowe w Rosji w latach 1917–1918*, Warszawa 1969.

<sup>57</sup> MSZ UD do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych UD, Kijów 24.10.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/138/22–22zv.

<sup>58</sup> Wystawionych przez instytucje rosyjskie, Komitet Likwidacyjny [?ds. Królestwa Polskiego – dop. M. K.] i Centralny Komitet Obywatelski. Zob.: Wańkowicz do Afanasjewa, Kijów 09.12.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/138/25.

<sup>59</sup> Wańkowicz do Ministra SZ UD, Kijów 26.10.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/138/23; Królewsko-Polskie Przedstawicielstwo na Ukrainie do Ministra SZ UD, Kijów 01.12.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/138/30.

<sup>60</sup> MSZ UD do Rady Ministrów UD, Kijów 25.11.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/158/23–24.

<sup>61</sup> MSZ UD do Ministerstwa Spraw Wojskowych, Kijów 11.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/138/44; MSZ UD do Starosty Gubernialnego w Charkowie, Kijów 11.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/138/46.

polski przedstawiciel podejmował w sprawie represjonowania Polaków odmawiających wykonania przepisów mobilizacyjnych<sup>62</sup>. Natomiast po zwycięstwie Dyrektoriatu wstawiennictwa wymagały osoby, które zdecydowały się na służbę w armii hetmańskiej<sup>63</sup>.

W ostatnim miesiącu istnienia UD Kijów często przekazywał środki finansowe dla antybolszewickich oddziałów. 3 grudnia ukraiński gabinet rozważał możliwość takiego wsparcia polskich jednostek. Przedstawiciele resortu spraw zagranicznych i Sztabu Generalnego otrzymali pełnomocnictwa do ułożenia z Wańkowiczem umowy, na mocy której polskie oddziały, tworzone na Wołyniu oraz transportowane z Mikołajowa i Noworosyjska, kierujące się do Polski byłyby umundurowane i wyposażone przez ukraiński rząd<sup>64</sup>. Realizacja tej umowy mogłaby stać się jednym z głównych obszarów działalności misji gen. Gustawa Ostapowicza<sup>65</sup>. Do Kijowa przybył on 12 grudnia 1918 r. Oficjalnie jego obecność została notyfikowana dopiero dwa tygodnie później. Jako „Pełnomocny Przedstawiciel” [Sztabu Generalnego Wojsk Polskich – dop. M. K.] został on „upoważniony do przeprowadzenia wszelkich porozumień związanych ze sprawą pobytu wojsk polskich i pojedynczych oficerów i żołnierzy narodowości polskiej na terytorium Ukrainy” obejmując równocześnie kierownictwo nad Przedstawicielstwem Wojskowym, w skład którego weszli mjr Ignacy Matuszewski<sup>66</sup> i mjr lekarz Nakoniecznikow oraz dotychczasowy attache wojskowy mjr Kleeberg<sup>67</sup>. W przeciwieństwie do rządu UD władze UNR na obecność polskich dyplomatów wojskowych zareagowały jednoznacznie negatywnie. Dotyczyło to nie tylko nowo przybyłego Ostapowicza, ale i Kleeberga, którego obecność notyfikowana władzom hetmańskim na początku grudnia nie wywołała sprzeciwu<sup>68</sup>. Zdaniem ukraińskiego MSZ wobec braku specjalnej umowy obecność jakichkolwiek polskich oddziałów czy ich przedstawicieli była sprzeczna z prawem międzynarodowym i niepożąda-

<sup>62</sup> Królewsko-Polskie Przedstawicielstwo na Ukrainie do Ministra SZ UD, Kijów 11.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/138/47, 50.

<sup>63</sup> Kutylowski do MSZ UNR, Kijów 27.12.1918, ЦДАБОВУ 3696/1/31/14.

<sup>64</sup> B. Матвієнко, op. cit., s. 233.

<sup>65</sup> Nominacją na „szefa polskiej misji wojskowej na Wschodzie” otrzymał 25 listopada 1918 r. z rąk J. Piłsudskiego. Zob.: A. Deruga, *Polityka wschodnia Polski...*, s. 230.

<sup>66</sup> Część autorów podaje, że występował on w stopniu kapitana. Zob.: J. Pisuliński, op. cit., s. 79.

<sup>67</sup> Kutylowski do MSZ UNR, Kijów 26.12.1918, ЦДАБОВУ 3696/1/31/13.

<sup>68</sup> Kleeberga nawet aresztowano, jednak po interwencji ukraińskiego MSZ został uwolniony. Zob.: Poselstwo Polskie na Ukrainie do MSZ UNR, Kijów 27.12.1918, ЦДАБОВУ 3696/1/31/15.

na. Zażądano jak najszybszego wycofania tych oddziałów oraz personelu obsługujących ich instytucji<sup>69</sup>.

Pod koniec listopada 1918 r. Wańkowicz zwrócił się do ukraińskiego rządu z prośbą o pożyczkę w wysokości 1,5 miliona karbowańców na potrzeby polskich uchodźców. 25 listopada Rady Ministrów UD wyasygnowała na ten cel kwotę 1 miliona karbowańców<sup>70</sup>. Polskie poselstwo prowadziło także z ukraińskim resortem spraw zagranicznych, i za jego pośrednictwem z Ministerstwem Transportu, korespondencję odnośnie organizacji wymiany składów kolejowych przywożących na odcinek Brześć-Kowel polskich uchodźców z Rosji i ukraińskich jeńców z Państw Centralnych<sup>71</sup>. Dalszy przebieg wydarzeń uniemożliwił przeprowadzenie tej sporej operacji logistycznej.

Na tle obsługi osób narodowości polskiej doszło do niewielkiego dyplomatycznego skandalu. 27 listopada Wańkowicz otrzymał notę wyrażającą protest przeciw „otwarcu na terytorium UD w Kijowie ‘Kijowskiego’ Oddziału Ministerstwa Spraw Wewnętrznych [Polski – dop. M. K.]”, co uznano za naruszenie suwerenności Ukrainy i zażądano natychmiastowej likwidacji wspomnianej instytucji<sup>72</sup>. Wańkowicz wyjaśniał, że wymieniony w nocie „Kijowski Oddział” jest Oddziałem Reemigracyjnym wchodzącym w skład Wydziału Konsularnego Poselstwa Polskiego na Ukrainie i jest instytucją czasową dla obsługi reemigracji będącej skutkiem wojny. Nie jest on częścią, ani ekspozyturą MSW Polski tylko częścią poselstwa, co nie przeczy prawu międzynarodowemu. Funkcjonował on już przed przybyciem misji dyplomatycznej i został jej następnie podporządkowany, zaś tytuł na formularzach wynika z potrzeby zużycia starego materiału kancelaryjnego<sup>73</sup>.

Dnia 5 grudnia MSZ UD, reagując na informację Niemieckiej Dyrekcji Poczt na Ukrainie, uznało, że wymiana pocztowa między UD i Polską powinna być wstrzymana wobec wstrzymania takowej między Polską i Niemcami, i zaproponowało ustanowienie bezpośrednich stosunków pocztowych i telegraficznych między Polską i Ukrainą<sup>74</sup>. Wańkowicz zgodził się

<sup>69</sup> Minister SZ UNR do Polskiego Poselstwa w Kijowie, Kijów 06.01.1919, ЦДАБОВУ 3696/1/31/52-53.

<sup>70</sup> B. Матвієнко, op. cit., s. 233.

<sup>71</sup> MSZ UNR do Polskiego Poselstwa na Ukrainie, Kijów 09.01.1919, ЦДАБОВУ 3696/1/31/52.

<sup>72</sup> MSZ do Wańkowicza, Kijów 27.11.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/137/11; B. Матвієнко, op. cit., s. 233.

<sup>73</sup> Wańkowicz do MSZ UD, Kijów 28.11.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/137/12.

<sup>74</sup> Minister SZ UD do Wańkowicza, Kijów 05.12.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/138/59.

z konkluzją Afanasjewa i zapowiedział przekazanie tej propozycji rządowi polskiemu w Warszawie. Jednocześnie poprosił o wyznaczenie ukraińskich przedstawicieli do wspólnej komisji, która przygotowuje konwencję pocztowo-telegraficzną proponując, by pierwsze jej spotkanie odbyło się w Warszawie<sup>75</sup>. Polska propozycja trafiła do zaopiniowania do Ministerstwa Poczty i Telegrafów, jednak wobec zmian sytuacji polityczno-militarnej na Ukrainie rozmowy nie rozpoczęły się<sup>76</sup>. Do sprawy nawiązania stałej łączności resort spraw zagranicznych powrócił po objęciu władzy przez Dyrektoriat, prosząc o zgodę na położenie przewodów dla ustanowienia bezpośredniej łączności Kijowa z Warszawą i Berlinem. Szybkie postępy bolszewików spowodowały, że i tym razem sprawa nie została sfinalizowana<sup>77</sup>.

Ten sam powód skłaniał do rozpoczęcia przygotowań do ewakuacji poselstwa. Rodziny dyplomatów wyjeżdżały z Kijowa w ostatniej dekadzie stycznia<sup>78</sup>. W lutym 1919 r. ewakuowany personel dyplomatyczny znalazł się w Odessie<sup>79</sup>.

Opisując aktywność polskich dyplomatów w Kijowie warto zwrócić uwagę, że spuścizna pozostała po kontaktach polskiego poselstwa z MSZ UD nie zawiera żadnych wzmianek dotyczących uregulowania sprawy przynależności państwowej terenów nadbużańskich. W listopadzie 1918 r. obie strony były zdecydowane rozstrzygnąć tą kwestię metodą faktów dokonanych. W czasie gdy Dmytro Doroszenko zabiegał w Berlinie o niemiecką pomoc w przejściu kontroli nad spornym obszarem<sup>80</sup>, strona polska podjęła aktywne działania zbrojne, mające na celu podporządkowanie sobie tego obszaru. Jak pokazał bieg wydarzeń, polskie podejście okazało się skuteczniejsze<sup>81</sup>.

<sup>75</sup> Wańkowicz do MSZ UD, Kijów 12.12.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/138/63.

<sup>76</sup> MSZ [?UNR] do Ministerstwa Poczty i Telegrafów, Kijów 16.12.1918, ЦДАБОВУ 3696/1/31/3.

<sup>77</sup> MSZ UNR do Kutylowskiego, Kijów 03 i [?], 01.1919, ЦДАБОВУ 3696/1/31/20 i 41; Kutylowski do MSZ UNR, Kijów 06.01.1919, ЦДАБОВУ 3696/1/31/30.

<sup>78</sup> Kutylowski do MSZ UNR, Kijów 21.01.1919, ЦДАБОВУ 3696/1/31/38.

<sup>79</sup> A. Deruga, *Polityka wschodnia Polski...*, s. 220.

<sup>80</sup> Kanclerz i minister spraw zagranicznych Niemiec mieli zaaprobować jego postulat obsadzenia linii wyznaczonej w Brześciu niemiecką dywizją, co miało umożliwić organizację na lewym brzegu Bugu ukraińskiej administracji oraz milicji i zapobiec polonizacji tego terytorium przed ewentualnym plebiscytem. 9 listopada Doroszenko rozpoczął rozmowy o szczegółach tej akcji w niemieckim resorcie spraw zagranicznych, jednak wydarzenia rewolucyjne w Niemczech uniemożliwiły jej przeprowadzenie. Szerzej zob.: Д. Дорошенко, op. cit., s. 310.

<sup>81</sup> 2 i 3 listopada Polacy przejęli kontrolę na Chełmem i Hrubieszowem. Na lewym brzegu Bugu stronie ukraińskiej udało się przejściowo opanować tylko część powiatu wło-

W ciągu kilku miesięcy pobytu poselstwa polskiego w Kijowie balans sił między państwowością polską a ukraińską uległ odwróceniu. O ile w momencie przybycia Stanisław Wańkowicz występował wobec rządu hetmańskiego raczej w roli petenta, to w niedługim czasie w takim położeniu znalazł się przedstawiciel rządu kijowskiego Serhij Nilus<sup>82</sup>, któremu polski minister spraw zagranicznych Leon Wasilewski odmówił udzielenia *exequatur*<sup>83</sup>. Strona ukraińska zbyt późno dostrzegła korzyści z posiadania placówki dyplomatycznej w Polsce. W drugiej połowie października 1918 r. szefem misji dyplomatycznej UD drugiej klasy w Warszawie został wyznaczony Ołeksandr Karpynski<sup>84</sup>. Kontrowersje budzi fakt czy i w jakim charakterze ukraiński przedstawiciel dotarł do Polski<sup>85</sup>. Niezależnie od rozstrzyg-

dawskiego. W związku ze strategicznym znaczeniem dla niemieckiej armii linii kolejowej Brześć Litewski – Białystok – Grajewo – Królewiec Polacy nie byli w stanie jednostronnie opanować obszaru Podlasia. Jego poszczególne części były przejmowane na bazie umów z Niemcami, równoległe z którymi wycofywały się rudymenty ukraińskiej administracji. Białą Podlaską strona polska przejęła w 31 grudnia 1918 r., a Brześć Litewski 10 lutego 1919 r. Szerzej zob.: J. Cabaj, *Spółczesność guberni chełmskiej pod okupacją niemiecką i austriacką w czasie I wojny światowej*, Siedlce 2006, s. 201–209.

<sup>82</sup> 26 listopada 1918 r. został on mianowany przez ukraińskie MSZ na stanowisko wicekonsula w okręgu obejmującym Łódź i okolice miasta. Wyjechał niezwłocznie i szybko znalazł się w Polsce, o czym świadczy datowana na początek grudnia korespondencja, w której prosi o zaświadczenie umożliwiające mu odbiór nowych pieczęci urzędowych. Zostały one zamówione w wyniku decyzji z 29 listopada 1918 r. o nominacji Nilusa na konsula w Warszawie. MSZ UD wystawiło odpowiedni dokument. Zob.: Upoważnienie MSZ UD, Kijów 26.11.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/137/8; Nilus do MSZ UD, Łódź 03.12.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/137/16; Zaświadczenie MSZ UD, Kijów 02.12.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/137/19.

<sup>83</sup> J. Pisuliński, op. cit., s. 98.

<sup>84</sup> Projekt ustawy o utworzeniu przedstawicielstwa dyplomatycznego w Polsce, [Kijów], 10.1918, ЦДАБОВУ 3766/1/46/96; Dokument opublikowano: І.Храпко, *Збірник установа і постанов Українського Правительствавідносно закордонних інституцій*, Відень 1919, s. 28–29.

<sup>85</sup> Zdaniem Ihora Sribniaka misja rozpoczęła działalność 18 stycznia 1919 roku (Zob.: І. Срібняк, *Симон Петлюра – на чолі держави та війська*, [w:] *Симон Петлюра та українська національна революція. Збірник праць другого конкурсу петлюрознавців країни*, Київ 1995, s. 142). Taką możliwość kwestionuje Jan Jacek Bruski (Zob.: J. Bruski, *Petlurowcy. Centrum Państwowe URL na wychodźstwie*, Kraków 2004, s. 103–104). Informacje o tym, że powstanie uniemożliwiło wyjazd misji podaje także Doroszenko (Zob.: Д. Дорошенко, op. cit., s. 276). Natomiast zdaniem Wiktora Matiwijenki znalazł się on w Warszawie już jako przedstawiciel UNR (Zob.: В. Марвієнко, op. cit., s. 239). Silnym argumentem na potwierdzenie hipotezy, że Karpynski nie dotarł do Warszawy są zachowane uwierzytelnione kopie rozporządzeń MSZ UNR na których widnieje adnotacja o podpisaniu ich przez Karpynskiego, co sugeruje, że powinien wówczas przebywać tam gdzie rząd (w Kijowie lub Winnicy) (Zob.: Rozporządzenie [organizacyjne] MSZ UNR nr 64 i 66, [Kijów i Winnica] 15.01 i 14.02.1919, ЦДАБОВУ 3512/2/2/49).

nięcia tego sporu faktem jest, że Państwo Ukraińskie nie zdążyło założyć efektywnie działającego przedstawicielstwa w Polsce. Strona ukraińska straciła w ten sposób szansę, o którą będzie się bezskutecznie ubiegać w kolejnych latach, ustanowienia równoprawnych stosunków dyplomatycznych.

Podsumowując wyniki pracy polskich dyplomatów w Kijowie należy mieć na uwadze wysoką dynamikę zmian środowiska międzynarodowego, w którym przyszło im pracować. Spowodowała ona, że pierwotne zadania dyplomatyczne (uzyskanie oficjalnego uznania i kompleksowe uregulowanie wzajemnych stosunków) musiały ustąpić miejsca aktywności o charakterze konsularnym. To, że wysoka aktywność polskich dyplomatów nie zawsze przynosiła zamierzone rezultaty, wynikało w dużej mierze ze słabości kontrahenta (MSZ UD) w systemie instytucjonalnym ukraińskiej państwowości oraz z szybko postępującego rozkładu Państwa Ukraińskiego, a także równie szybkiej utraty kontroli nad terytorium ukraińskim przez Dyrektoriat UNR. Brak pełnej jurysdykcji ukraińskich władz centralnych nad obszarem, do którego aspirowały, i w konsekwencji utrudnienia komunikacyjne na linii Warszawa-Kijów często zmuszały polską placówkę do pracy w warunkach improwizacji. Efektywnej działalności nie sprzyjał także fakt, iż Wańkowicz był nominowany przez Radę Regencyjną, co osłabiało jego autorytet w oczach nowych gospodarzy polskiego resortu spraw zagranicznych. Nie ulega jednak wątpliwości, że obecność polskich dyplomatów w Kijowie pozwoliła na uzyskanie Warszawie obrazu ówczesnej ukraińskiej sceny politycznej na poziomie dokładności niedostępnym dla wielu europejskich stolic, a także przyczyniła się do lepszego zabezpieczenia interesów osób narodowości polskiej przebywających wówczas na Ukrainie Nadnieprzańskiej.

## Summary

### Polish legacy in Kiev (X 1918 – II 1919) in the light of the Ukrainian archives

The article describes the efforts of the Regency Council of the Kingdom of Poland to establish diplomatic relations with the Ukrainian State that emerged on the territory of the Russian Empire. They were successful only in October, when the Polish legation led by Stanisław Wańkiewicz came to Kiev. It worked until the end of January 1919, when diplomatic corps were evacuated in the face of a military threat posed to the capital by Bolsheviks.

On the basis of archival material produced in contacts with the Polish legation by the Ukrainian ministry of foreign affairs (of hetman P. Skoropadski's Ukrainian State as well as an early period of the Directorate of the Ukrainian People's Republic) the article presents the organization of the Polish diplomatic post and its main activities. One of the most important activities were consular services provided for people of the Polish nationality: issuing the documents, helping refugees and protecting former soldiers and officers of the tsarist army against the conscription.

The author argues that potential benefits of establishment of the full-scale diplomatic relations with arising Polish state were underestimated by the Ukrainian side. Because of that Kiev lost the chance of regulation of the mutual relations. It would be done after a dozen or so months but with less different provisions than Warsaw was able to accept in 1918.